

“DÜNYANIN EN DİNAMİK VE EN REKABETÇİ BİLGİ EKONOMİSİ” OLMAK YA DA OLAMAMAK: AVRUPA BİRLİĞİ LİZBON STRATEJİSİ VE EĞİTİM BOYUTU

İbrahim Hakkı ÖZTÜRK*

ÖZET

Bu makale Avrupa Birliği'nde Lizbon Stratejisi sürecinde (2000-2008) eğitim alanında ortaya çıkan hedefleri, politikaları ve bunların sonuçlarını incelemektedir. Eğitim, AB'yi “dünyanın en dinamik ve en rekabetçi bilgi ekonomisi” haline getirmeyi hedefleyen Lizbon Stratejisinin gerçekleştirilmesinde rol oynayacak en önemli alanlardan birisi olarak tanımlandı ve bu alanda 2010 yılına kadar üye ülkelerin varmaları gereken bazı hedefler ortaya kondu. Günümüze kadarki süreçte, Lizbon Stratejisiyle ilgili pek çok konuda olduğu gibi, eğitim alanında bazı gelişmelerin sağlandığı, ancak gelinen noktanın hedeflenen seviyede olmadığı görülüyor.

Anahtar kelimeler: Avrupa Birliği, Eğitim, Lizbon Stratejisi

ABSTRACT

This article analyzes the goals and policies set in the field of education during the process of Lisbon Strategy (2000-2008) within the European Union as well as the results of the implementation of these policies. Education was defined as one of the most important fields that will play an extensive role in the realization of Lisbon Strategy, which seeks to make the EU “the most dynamic and competitive knowledge-based economy in the world”; furthermore, the goals that the members states need to attain in this field by 2010 were set. It appears that while some progress has been made in the field of education in regards to the Lisbon Strategy, the improvements have not sufficed to achieve the preset goals to the fullest.

Keywords: European Union, Education, Lisbon Strategy

* Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

Lizbon Stratejisi

2000 yılı mart ayında Lizbon'da yapılan AB Konseyi Olağanüstü Zirvesi'nde temelleri atılan Lizbon Stratejisinin genel amacı Birlik ülkeleri ekonomilerini ileri teknoloji alanlarında, özellikle de bilgi teknolojilerinde gerçekleştirilecek bir atılıma dayanarak dönüştürmeyi sağlamaktır. Bu doğrultuda Avrupa Birliği'ni 2010 yılına kadar "dünyanın en rekabetçi ve en dinamik bilgi ekonomisi" haline getirmek ana hedef olarak belirlenmiştir.

Mart 2000'de Lizbon'da alınan AB Konseyi kararlarına göre, "bilgiye dayalı yeni bir ekonominin" ortaya çıkmasının ve "küreselleşmenin" getirdiği olağanüstü değişime karşı Avrupa Birliği 2010 yılına kadar "daha büyük bir sosyal uyumu ve istihdamın nitelik ve niceliksel olarak iyileştirilmesini beraberinde getirecek, sürekli bir ekonomik büyümeyi başarabilecek dünyanın en dinamik ve en rekabetçi bilgi ekonomisi" olmalıdır. Konsey'e göre bu vizyon sadece "Avrupa ekonomisinin köklü bir şekilde dönüşümünü" değil, aynı zamanda "eğitim ve sosyal güvenlik sistemlerini modernleştirmeyi hedefleyen iddialı bir programı" içermektedir.¹ 2001 yılında yapılan Göteborg zirvesinde Lizbon Stratejisinin genel ilkelerine « çevre korumasına saygı » boyutu da eklendi. Böylelikle Lizbon Stratejisi ekonomik ve teknolojik gelişme ve dönüşümü gerçekleştirmeyle sosyal uyum ve adaleti sağlama ("Avrupa sosyal modelini" modernize ederek devam ettirme) ve çevreyi koruma amaçlarını en iyi bir şekilde uzlaştırmayı genel hedef olarak belirlemiştir.²

2010 yılına kadar "dünyanın en dinamik ve en rekabetçi bilgi ekonomisi" haline gelme gibi bir hedefin ortaya konmasının altında Avrupa'nın son yıllarda meydana gelen gelişmelere ayak uydurabilmesi, yeni dönemde ekonomik ve teknolojik üstünlüğünü koruması ve rekabet gücünü artırması amacı yatıyor. 1980'li yılların sonundan itibaren dünya ekonomisi çok önemli bir değişim geçirdi. İleri teknoloji sektörlerinin, özellikle de bilişim alanının dünya ekonomisindeki önemi fevkalade arttı. Öte yandan liberal ekonomik yaklaşımlar hemen hemen tüm dünyada hâkim oldu ve ülkeler arasındaki ekonomik ve finansal ilişkiler çok hızlı bir şekilde gelişti. Gümrük duvarlarının indirilmesi ve uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi yolunda birçok yeni adım atıldı. İletişim teknolojilerinin inanılmaz bir şekilde gelişmesi de bu eğilimi önemli ölçüde etkiledi.

Bu bağlamda, Lizbon Stratejisiyle AB bir yandan başta bilgi teknolojileri olmak üzere ileri teknoloji endüstrileri alanında ABD'yi yakalamayı hedeflerken, öte yandan hızla gelişen, geleneksel endüstriler alanında birer ciddi rakip haline gelen ve bazı ileri teknoloji alanlarında da önemli atılımlar yapan Çin ve Hindistan gibi gelişmekte olan ülkelere karşı ekonomik üstünlüğünü sürdürmeyi hedefliyor. Lizbon Stratejisinin

¹ Education et Formation 2010, Urgence pour des réformes réussies la stratégie de Lisbonne, Rapport intermédiaire conjoint du Conseil et de la Commission, Conseil de l'Union européenne, 2004, <http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/jir_council_fr.pdf>, (08.04.2006), s. 7.

² Wim Kok et al., Relever le défi, La stratégie de Lisbonne pour la croissance et l'emploi, Rapport du groupe de haut niveau, 2004, <<http://europa.eu.int/growthandjobs/pdf/2004-1866-FR-complet.pdf>>, (08.04.2006), s. 9.

uygulanmasının “bağımsız bir değerlendirilmesi” için AB tarafından Hollanda eski başbakanı Wim Kok (2004) başkanlığında oluşturulan bir grup tarafından hazırlanan raporda bu durum Avrupa'nın uluslararası rekabet açısından “iki ateş” (ABD ve Asya) arasında kaldığı şeklinde açıklanıyor. Buna göre, küreselleşen “bir dünya ekonomisinde Avrupa eğer ABD ve Asya tarafından yapılan meydan okumalara cevap vermek istiyorsa ekonomik performanslarını ve bilgi ekonomisini köklü bir şekilde iyileştirmekten başka bir seçimi yoktur”.³ AB'nin konu ile ilgili başka raporlarında da yeni teknolojileri araştırma ve geliştirme alanında Avrupa'nın rakiplerine göre geride kaldığı sık sık vurgulanmaktadır.⁴

Uluslararası alandaki rakiplerine karşı ekonomik ve teknolojik rekabet gücünü artırma hedefinden başka bazı “iç faktörler” de Lizbon Stratejisinin bir zorunluluk olarak ortaya çıkmasına yol açmıştır. AB belgelerine göre bunların başında nüfusun yaşlanması geliyor. “Nüfusun yaşlanması uzun vadede çalışma yaşındaki nüfusun ciddi olarak azalmasına ve emeklilerin oranının artmasına sebep olacaktır. Eğer çalışan sayısındaki azalma verimlilik artışı ile telafi edilmezse [ekonominin] potansiyel büyüme oranı önemli bir düşüş yaşayacak ve 2040'ta % 1 civarlarında olacaktır”.⁵ “Yaşlanma emeklilik ve sağlık harcamalarının 2050'ye kadar GSMH'nin % 4 ile % 8 arasında değişecek bir büyüklükte artmasına sebep olacaktır. [...] Ayrıca ekonomik büyüme oranının düşmesi kamu finansmanı üzerinde 2010'dan itibaren hissedilecek olumsuz bir etki yaratacaktır”.⁶ Nüfusun yaşlanması Avrupa ülkelerinin yeni ekonomik ve teknolojik şartlara adaptasyonunu zorlaştırıcı etkiler de getirmektedir. Yaşlı bir iş gücünün ileri teknoloji yeniliklerini öğrenmeleri ve takip etmeleri daha zor olacaktır.⁷ Dolayısıyla AB ülkeleri bu önemli handikabın olumsuz etkilerini telafi edici önlemler almak zorundadırlar.

Lizbon Stratejisini gerektiren bir diğer iç faktör son genişlemeyle birlikte 2000'li yıllarda AB'ye katılacak olan ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişme düzeylerinin diğer üye ülkelere göre oldukça düşük olmasıdır. Eski üyelerle yeni katılan ülkeler arasında önemli bir gelişmişlik ve gelir uçurumu söz konusudur. Ayrıca genişleme önceki üyelerin ekonomilerine de mali yükler getirmektedir. Genişlemenin mali ve ekonomik

³ *Ibid.*, s. 15-16

⁴ **Mobiliser les cerveaux européens: permettre aux universités de contribuer pleinement à la stratégie de Lisbonne**, Communication de la Commission, Commission des Communautés européennes, 2005, <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/site/fr/com/2005/com2005_0152fr01.pdf>, (08.04.2006), s. 5

⁵ **Actions communes pour la croissance et l'emploi: le programme communautaire de Lisbonne**, Communication de la Commission au Conseil et au Parlement Européen, Commission des Communautés européennes, 2005, <http://www.eu2006.at/includes/Download_Dokumente/Background_Information/prog_comm_Lisbonne.pdf>, (08.04.2006), s. 2

⁶ Kok, op. cit., s. 15

⁷ D. P. Dion, “The Lisbon Process: a European Odyssey”, *European Journal of Education*, Vol. 40, No. 3, 2005, s. 297.

yükünün karşılanması ve yeni üye ülkeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması eski-yeni tüm AB ülkelerinde hızlı bir ekonomik büyümeyi zorunlu hale getirmektedir.⁸

Lizbon Stratejisi AB ülkelerinin bu iç ve dış faktörler karşısında yaşayacağı zorlukları ileri teknoloji gerektiren alanlarda özellikle de bilgi teknolojilerinde yapılacak ciddi bir atılımla aşmayı hedeflemektedir. AB söylemine göre, Lizbon Stratejisi ABD modelini izleyen bir ekonomik ve teknolojik gelişmeden ziyade, kendi “sosyal devlet modeliyle” ekonomik ve teknolojik büyümeyi uzlaştıran özgün bir yol izleyecektir. Değişen ve küreselleşen dünya karşısında Avrupa’nın “sosyal modelini” muhafaza etmesinin yolu da rekabetçi, yenilikçi ve verimli bir ekonomik yapıya sahip olmaktan geçmektedir.⁹

Hedefler ve Gerçekler: Yolun Yarısında Bilanço

“Dünyanın en dinamik ve en rekabetçi bilgi ekonomisi” haline gelmek için ön görülen 10 yıllık sürenin ortalarına doğru gelindiğinde Lizbon Stratejisinin sonuçlarının pek iç açıcı olmadığı ayan beyan ortaya çıktı. Bazı yazarlara göre genel ekonomik hedefleri açısından değerlendirildiğinde 2005 yılı itibariyle 2010 için öngörülen hedeflerin ancak “çeyreğinin yarısı” gerçekleştirilmiştir.¹⁰ Ekonomik büyüme, verimlilik artışı ve ileri teknoloji alanlarına yatırımlar öngörülenin çok altında gerçekleşmiştir. Sadece bazı ülkelerde, özellikle Finlandiya ve İsveç gibi bazı Kuzey Avrupa ülkelerinde Stratejinin hedeflerine uygun, kayda değer bir gelişme sağlanabilmiştir.¹¹

ABD ile AB ülkeleri arasında bilgi teknolojilerine yatırım, Ar-Ge yatırımları, yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve verimlilik açısından var olan fark azalmamıştır. Ar-Ge yatırımlarına GSMH’den ayrılan pay İsveç ve Finlandiya gibi bazı ülkelerde oldukça yüksek olsa da (% 3’ün üzerinde) AB ülkelerinin ortalaması (1,93 %) ABD (2,59 %) ve Japonya’ya (3,15 %) göre oldukça düşük kalmıştır. 2010 yılı için ortaya konan ortalama % 3 seviyesi hedefinin tutturulması oldukça zor görünmektedir. Ayrıca Ar-Ge faaliyetlerinden bilgi teknolojilerinin aldığı pay Finlandiya gibi birkaç ülke hariç AB ülkelerinde ABD’nin oldukça altındadır.¹²

Lizbon Stratejisinin yürütülmesi konusunda zorluklar ve başarısızlıklar aslında AB kurumları tarafından 2003 yılından itibaren görülmüş ve dile getirilmiştir. Avrupa Komisyonu’nun bu yılda hazırladığı bir rapora göre AB’nin potansiyel gelişmesinin gerçekleştirmesini engelleyen çok sayıda zayıf nokta bulunmaktadır ve eğer reformlar

⁸ **Investir efficacement dans l'éducation et la formation: un impératif pour l'Europe, Communication de la Commission**, Commission des Communautés Européennes, 2003, <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/site/fr/com/2002/com2002_0779fr01.pdf>, (06.04.2006), s. 10

⁹ Dion, op. cit., s. 295

¹⁰ Jérôme Creel et al., “La stratégie de Lisbonne engluée dans la tactique de Bruxelles”, **Lettre de l'OFCE**, n° 259, 23 mars 2005, s. 2

¹¹ Graham Room, “Opinion and Debate Challenges Facing the EU: Scope for a Coherent Response”, **European Societies**, 9(2), 2007, s. 231

¹² Frédérique Sachwald, « De Maastricht à Lisbonne : adapter la stratégie économique de l'UE à la mondialisation », **Politique Etrangère**, n°4 (Hiver), 2005, s. 734-735

mevcut hızıyla sürdürülürse eğitim alanındaki hedeflere 2010 yılında ulaşmak mümkün olmayacaktır.¹³ Lizbon Stratejisinin uygulanmasını değerlendirmek ve problemlerin aşılması için çözümler üretmek için oluşturulan bağımsız grubun raporuna göre ise, her ne kadar bazı ülkeler bazı alanlarda önemli ilerlemeler kaydetmişler de “sonuçlar genel itibarla hayal kırıcıdır. [...] Avrupa ulaşması gereken hedeflerin çok uzağındadır”.¹⁴

AB raporlarında Lizbon Stratejisi hedeflerine ulaşmadaki başarısızlığı açıklayan birçok faktör öne sürülmektedir. Bunlara göre, 2000’li yılların başından itibaren dünyadaki olumsuz ekonomik ve politik (11 Eylül ve “uluslararası terörün” tırmanması gibi) şartlara bağlı olarak AB ülkeleri ekonomilerinin yaşadığı durgunluk Lizbon Stratejisi hedeflerinin yerine getirilmesini önemli ölçüde etkilemiştir. Bunun yanında AB ülkeleri hedeflere ulaşma konusunda gereken “ciddiyet” ve gayreti göstermemişlerdir. Ayrıca Stratejinin planlaması ve koordinasyonu ile ilgili problemler de vardır. Çok sayıda ve çoğu kez birbiriyle uzlaştırılması zor hedeflerin belirlenmesi ve bunlara ulaşmak için AB kurumları ve ülkeler arasındaki koordinasyonun yeterince sağlanamaması da başarısızlığın nedenleri arasında gösteriliyor. Son olarak, AB’nin genişlemesiyle gelen ülkelerin genel gelişmişlik seviyelerinin düşük olması belirlenen hedeflere varmayı daha da zorlaştırılmıştır.¹⁵

Dişarıdan yapılan değerlendirme ve eleştirilerde daha farklı noktalara da değinilmektedir. Sachwald’a göre, AB kurumlarıyla üye devletler arasındaki görev, yetki ve sorumluluk paylaşımını belirleyen genel yaklaşım problemlidir ve bu durum başarısızlığın temel nedenlerinden birisidir. Sachwald Strateji kapsamında ileri teknolojiye dayalı ekonomik gelişmeyi teşvik etmek için planlanan politikaları üç grupta topluyor: 1. Avrupa ortak pazarının oluşumunun her yönü ile tamamlanması, özellikle de işgücü dolaşımının önündeki yapısal ve fiili tüm engellerin kaldırılması. 2. Ülkelerin istihdam yapılarının reformu. 3. İleri teknoloji alanlarındaki yatırımların artırılması ve bu doğrultuda eğitim ve araştırma olanaklarının iyileştirilmesi. AB’nin tüm bu alanları kapsayan bir program hazırlamasına karşılık sadece birinci gruba giren konularla ilgili yetkileri ve yaptırım gücü vardır. Eğitim alanı da dâhil olmak üzere diğer iki gruba giren alanlarda gerçek yetki üye devlet hükümetlerindedir. Bu alanlarda AB’ye belirli bir izleme, koordinasyon ve kontrol yeteneği kazandırma amacıyla oluşturulan “açık koordinasyon metodu” ise uygulamada son derece etkisizdir. Lizbon Stratejisinin başarıya ulaşması için öncelikle AB ile üye devletler arasında görev ve sorumluluk paylaşımı daha açık ve somut bir şekilde yapılmalıdır. AB kurumları politikalarını gerçekten yaptırım ve yürütme güçlerinin olduğu alanlarda

¹³ **Education et formation 2010: L’urgence des reformes pour réussir la stratégie de Lisbonne, Communication de la Commission**, Commission des Communautés Européennes, 2003, <http://europa.eu.int/eurllex/lex/LexUriServ/site/fr/com/2003/com2003_0685fr01.pdf>, (06.04.2006), s. 6

¹⁴ Kok, op. cit., s. 12

¹⁵ **İbid. s. 11-12; Travaillons ensemble pour la croissance et l’emploi, Un nouvel élan pour la stratégie de Lisbonne, Communication au Conseil Européen de Printemps, Commission des Communautés européennes,** 2005, <http://europa.eu.int/growthandjobs/pdf/COM2005_024_fr.pdf>, (08.04.2006), s. 4

yoğunlaştırmaları gerekirken, diğer alanlarda yapılacak reformlarla ilgili sorumluluğu üye devletler yüklenmelidir. Sachwald 2005 yılında yapılan Lizbon Stratejisinin gözden geçirilmesinde bu hususa yeterince dikkat edilmediğini savunuyor.¹⁶

Lizbon Stratejisiyle ilgili yapılan bir diğer eleştiri planlama aşamasında demokratik katılım mekanizmalarının yeterince çalıştırılmaması ve Stratejinin “yukarıdan aşağıya dayatılmış” olmasıdır. Bu eleştiriye göre Lizbon Stratejisi gibi büyük çaplı bir reform ve değişim programının ciddi bir kamuoyu desteği olmaksızın gerçekleştirilmesi imkânsızdır. Oysaki Stratejinin planlama aşamasında AB ülkelerindeki farklı kesimlerin ve kuruluşların görüşleri alınmadığı ve katkıları yeterince sağlanmadığı gibi, kamuoyu da gerekli bir şekilde bilgilendirilmemiştir. Fransa ve Hollanda’da yapılan Avrupa Anayasası referandumlarının sonuçları Lizbon Stratejisinin de içinde bulunduğu AB politikalarının halk tarafından pek benimsenmediğini gösteriyor.¹⁷

Lizbon Stratejisine “Yeni Bir Başlangıç”

AB kurumları Lizbon Stratejisinin gözden geçirilmesi ve yeniden yapılandırılmasına yönelik çalışmalarını 2004 yılında başlattı. Hollanda eski başbakanı Wim Kok’un başkanlığında oluşturulan grubun raporunu hazırlamasından sonra Avrupa Komisyonu “yeni bir başlangıç” ve “yeni bir hamle” hedefiyle 2005’te Lizbon Stratejisinde bazı revizyonlar yaptı. Bu gözden geçirme Stratejinin öncelikleri ve uygulama ilkeleriyle ilgili özeleştiriler ve değişiklikler içerse de programın ana felsefesi büyük ölçüde korunmaktadır. Bu yaklaşıma göre Stratejinin beş yıllık uygulamasının başarısız olmasının temel sebebi Stratejinin genel hedefinin yanlış olması veya gerçekçi olmaması değil, bunun gerçekleştirilmesi için yeterli gayret ve iradenin gösterilememiş, gerekli planlama, koordinasyon ve işbirliğinin yapılamaması olmasıdır.¹⁸

“Yenilenmiş Lizbon Stratejisi” AB kurumlarının ve üye ülkelerin politikalarını iki öncelikli hedefte yoğunlaştırmalarını öngörüyor: “Güçlü ve sürekli bir büyümenin gerçekleştirilmesi ve daha çok sayıda ve daha kaliteli iş imkânlarının yaratılması”. Yeni programa göre, ekonomik büyüme ve istihdam konularında ilerlemelerin sağlanması diğer ekonomik, toplumsal ve çevresel hedeflerin gerçekleştirilmesi için gerekli olan kaynakların ortaya çıkmasını sağlayacaktır.¹⁹

Avrupa Komisyonu’nun raporuna göre Lizbon Stratejisi hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi için uygulama mekanizmasının daha etkin, açık ve anlaşılır hale gelecek şekilde iyileştirilmesi gerekmektedir. Bunun için görev ve sorumlulukların üye devletler ve AB kurumları (AB Konseyi, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu) arasında daha açık ve somut bir şekilde paylaşılması öngörülmüyor. Rapora göre, reformların hayata geçirilmesiyle ilgili ana sorumluluk üye devletlere aittir ve onlar bu

¹⁶ Sachwald, op. cit., s. 738-739

¹⁷ Pierre Defraigne, “What’s Wrong With Lisbon? From Low to High Quality Growth”, EU-Japan Conference, Brussels, November, 2005, <http://www.ifri.org/files/Eurifri_WhatswrongwithLisbon.pdf>, (08.04.2006), s. 2

¹⁸ Kok, op. cit., s. 13;

¹⁹ Travaillons ensemble., op. cit., s. 13

konuda gerekli gayret ve kararlılığı göstermezlerse hedeflere ulaşmak imkânsız hale gelir.²⁰

2007 sonunda, Avrupa Komisyonu “yeni başlangıçtan” sonraki üç yıllık dönemin muhasebesini yapan ve geri kalan dönem (2008-2010) için hedef ve öncelikler öneren bir rapor hazırladı. Rapora göre 2005-2008 döneminde Birlik ülkelerin gösterdiği ekonomik performans (2005’te %1,8 olan büyüme 2007’de 2,9 civarına çıktı, işsizlik son yılların en düşük seviyesine geriledi) Lizbon Stratejisinin meyvelerini vermeye başladığını göstermektedir. Raporda her ne kadar konjonktürel gelişmelerin büyüme üzerindeki etkisi kabul edilse de, yapılan yapısal reformların bu sonuçlar üzerinde etkili olduğu vurgulanıyor. Ancak pek çok konuda önemli ilerlemeler sağlansa da, bazı alanlarda olumsuz göstergelerin hâlâ devam ettiği de belirtiliyor. Rapor üye ülkelerin reformlarını kararlılıkla sürdürmelerini ve bu bağlamda aralarındaki eşgüdüm ve işbirliğini geliştirmelerini Stratejinin başarıya ulaşmasının temel şartı olarak zikrediyor.²¹

Avrupa Komisyonu’nun Lizbon Stratejisinin gidişatıyla ilgili bu ihtiyatlı iyimser tutumunu konunun uzmanları pek paylaşmıyorlar. Pek çok yazara göre Stratejinin hedeflerine göre değerlendirilirse 2008’e kadarki uygulamada başarı sağlandığını söylemek zordur.²² Özellikle, temel önceliklerden biri olan ileri teknolojilere dayalı, yenilikçi bir ekonomik yapı oluşturma konusunda kayda değer bir gelişme sağlanamamıştır. Birlik ülkelerin ortalamasına bakıldığında GSMH’den Ar-Ge faaliyetlerine ayrılan pay (yaklaşık %1,9) çok fazla iyileştirilememiştir ve 2010 için öngörülen % 3 hedefinin oldukça uzağındadır. Sadece ekonomik olarak nispeten zayıf olan yeni üye ülkelerde değil, Almanya, İngiltere, Fransa ve Hollanda gibi ülkelerde de Ar-Ge yatırımları ve ileri teknoloji alanındaki gelişmeler istenilen düzeyde değildir.²³ Stratejinin bir diğer hedefi olan sosyal adaletin sağlanması ve yoksullukla mücadele konusunda da sonuçların pek iç açıcı olduğu söylenemez.²⁴

Lizbon Stratejisinde Eğitim Boyutu

Başlangıcından beri Lizbon Stratejisi kapsamında yapılan düzenlemeler ve uygulamalarda eğitim alanıyla ilgili konular oldukça önemli bir yer tutuyor. AB resmi

²⁰ *Ibid.*, s. 17

²¹ **Rapport stratégique concernant la stratégie renouvelée de Lisbonne pour la croissance et l’emploi: lancement du nouveau cycle (2008-2010): Garder la cadence des réformes, Communication de la Commission au Conseil Européen**, Commission des Communautés européennes, 2007, http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/european-dimension-200712-annual-progress-report/200712-annual-report_fr.pdf, (26.07.2008), s.5-6

²² Stefan Collignon, “Forward with Europe: A democratic and progressive reform agenda after the Lisbon Strategy”, **International Policy Analysis**, April 2008, <<http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/05294.pdf>> (28.07.2008), s.2; Tomasz G. Grosse, “What’s Next for the Lisbon Strategy?”, **Analyses Opinions The Institute Of Public Affairs**, No. 3, April/May 2008, <<http://www.pasos.org/www-pasosmembers-org/policies/what-s-next-for-the-lisbon-strategy>> (28.07.2008), s. 2-3

²³ Grosse, *op. cit.*, s.3

²⁴ Faruk Sapançalı, “Avrupa Birliği’nde Sosyal İçerme Politikaları”, **TİSK Akademi**, No:2, 2007, s. 102-104.

metinlerinde Stratejinin başarıya ulaşmasında eğitimin önemi ve oynayacağı rol sıklıkla vurgulanmaktadır. 2002’de AB Resmi Gazetesinde yayınlanan çalışma programında bu husus şöyle dile getiriliyor: “Konsey ve Komisyon eğitim ve öğretim alanının Lizbon Stratejisinin temel ve öncelikli alanlarından biri olarak açık bir şekilde tanınmasını istemektedir. Bu tanıma açık bir şekilde gösteriyor ki diğer alanlarda sürdürülen politikaların etkinliği ne olursa olsun [...] Avrupa Birliği’nin dünyanın en ileri bilgi ekonomisi haline gelmesi ancak eğitim ve öğretimin temel yardımıyla mümkün olabilir”.²⁵

Bu durum 2000’li yılların başından itibaren AB eğitim politikalarında önemli bir değişimin yaşanmasına sebep oldu. Bir yandan AB kurumlarının eğitim alanındaki rolü ve ağırlığı önemli bir ölçüde artarken, öte yandan bu alandaki politikalarının genel yapısında bazı değişiklikler oldu. Avrupa Birliği’nin eğitim alanındaki faaliyetlerini tarihsel olarak kısaca incelersek, kuruluş dönemlerinde birlik politikaları kapsamına giren eğitim ile ilgili konuların son derece az ve önemsiz olduğunu görürüz. Avrupa Birliği’nin eğitim alanıyla ilgili yetki ve sorumluluklar kazanma süreci oldukça yavaş ve zorlu olmuştur. Üye devletlerin çoğu bu alanla ilgili egemenlik haklarının sınırlandırılmasına ve yetkilerini AB kurumları ile paylaşmaya soğuk bakmışlardır.²⁶

1957 Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurucu anlaşmasında Topluluğun “kaliteli eğitim ve öğretimin verilmesine katkıda bulunacağı” ilkesi yer alsaydı eğitim tamamiyle üye devletlerin yetkisi altındaki bir alan olarak tanımlanmıştı. 1960’lı yıllar boyunca AET’nin eğitim konusundaki çalışmaları bazı mesleki eğitim programları ile sınırlı kalmıştır. Eğitim alanında ortak bir politikanın geliştirilmesine yönelik ilk önemli adımlar 1970’li yılların ortasında atıldı. 1974’te topluluk ülkeleri ve Avrupa Komisyonu’nun temsilcilerinden oluşan bir Eğitim Komitesi oluşturuldu. 1976’da ülkeler arasında işbirliği, öğrenci ve öğretmen değişiminin geliştirilmesi, diploma denkliklerinin sağlanması gibi konuların yer aldığı eğitim alanındaki ilk eylem planı hazırlandı. Topluluğun ERASMUS gibi büyük çaplı eğitim programları ise ilk olarak 1980’li yılların sonlarına doğru başlatıldı.

Temel hukuki metinlerde AB’nin eğitim alanındaki yetki ve sorumlulukları açık bir şekilde ilk kez Maastricht Antlaşmasıyla (1992) tanındı. Maastricht ve onu izleyen Amsterdam Antlaşmalarında (1997) AB’nin eğitim alanındaki sorumluluğu “üye devletler arasında işbirliğini teşvik ederek” ve üye devletlerin sorumluluklarına, eğitim sistemlerine ve kültürel ve dilsel çeşitliliğine saygı göstermek şartıyla “gerekliyorsa onların faaliyetlerini destekleyerek ve tamamlayarak kaliteli bir eğitimin” verilmesine katkıda bulunmak olarak tanımlanıyor.²⁷

²⁵ “Programme de travail détaillé sur le suivi des objectifs des systèmes d’éducation et de formation en Europe”, *Journal officiel des Communautés européennes*, 14.6.2002, C 142, s. 5

²⁶ İbrahim Hakkı Öztürk, *La Dimension européenne dans la formation des enseignants et l’enseignement de l’histoire en Turquie*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Amiens (Fransa): Université de Picardie Jules Verne, 2005, s. 57

²⁷ “Traité instituant la Communauté européenne, Version consolidée”, *Recueil des traités: Tome 1, Volume 1*, Luxembourg: Union européenne, 1999, s. 213

Bu düzenlemelerle eğitim yine esas olarak üye devletlerin sorumluluğuna bırakılmış bir alan olarak kalsa da 1990'lı yıllar boyunca AB kurumlarının bu alandaki faaliyetleri giderek artmıştır. Bir yandan AB eğitim programlarının çeşitliliği, kapsamı ve bunlar için ayrılan kaynaklar artarken, öte yandan Avrupa ülkeleri eğitim sistemlerinin birbirleriyle uyumlu hale gelmesi yönünde adımlar atılmıştır.

Lizbon Stratejisiyle birlikte eğitim konusu Birlik açısından artık ikincil bir alan olarak değil, ekonomik ve sosyal gelişme üzerinde belirleyici bir rol oynayan en önemli faktörlerden birisi olarak görülmeye başlanmış ve AB'nin ekonomik ve sosyal gelişme stratejilerinin ana dayanaklarından birisi olması gerektiği kabul edilmiştir.²⁸ Bu yaklaşımın fikri altyapısının oluşmasında 1960'ların başından itibaren ekonomistler tarafından geliştirilen "insani sermaye teorisi" merkezî bir rol oynamıştır. Buna göre, eğitim bireylerin insani sermayelerine, yani üretim ve çalışma kapasitelerini belirleyen bilgi, beceri, uzmanlık ve tecrübelerine yapılan bir yatırımdır ve hem birey hem de toplum için önemli bir ekonomik katkı yaratır. Eğitimle bilgi ve yeterliliklerinin yükseltilmesi bireylerin daha yüksek maaş ve hayat seviyesi sağlamalarını sağlarlarken, ekonomik büyümeyi güçlü bir şekilde etkileyerek ortak toplumsal fayda sağlar.²⁹

Yeni büyüme teorileri insani sermaye stoku ile teknolojik değişim arasında kuvvetli bir bağ olduğunu söylemektedir.³⁰ Teknolojide yaşanan baş döndürücü gelişmeler ve ekonomilerin çok daha karmaşık ve dünyaya açık bir hale gelmesiyle kalifiye insan gücünün ekonomik büyümedeki önemi artmıştır. Özellikle gelişmiş ülkelerde "insani sermaye" fiziki ve doğal faktörlerin çok önüne geçerek ekonomik büyüme üzerindeki en önemli etken haline gelmiştir.³¹ Mikroekonomi düzeyinde bireysel uzmanlık ve yeterliliklerin geliştirilmesi firmaların yenilik ve üretim performanslarını artırmaktadır. Makroekonomik düzeyde de insani sermaye faktörünün genel büyüme üzerinde hem üretim ve teknolojik gelişme, hem de istihdam açısından çok önemli bir etkisi vardır.³² İnsani sermaye yatırımlarının etkisi iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Birinci olarak, eğitim ekonomide motor rolü oynayacak üst düzey uzmanların, araştırmacıların, yöneticilerin yetiştirilmesini sağlar. İkinci olarak da iyi bir eğitim bütün çalışanların ileri teknolojilere, yeni üretim ve hizmet yöntemlerine adaptasyonlarını kolaylaştırır. Bu durum bireylerin iş gücüne katılımlarını destekler ve üretimi artırıcı, işsizliği azaltıcı bir rol oynar.³³

²⁸ Luce Pepin, "The History of EU Cooperation in the Field of Education and Training: how lifelong learning became a strategic objective", *European Journal of Education*, Vol. 42, No. 1, 2007, s. 128

²⁹ Ludger Wößmann, Gabriela Schütz, *Efficiency and Equity in European Education and Training Systems, Analytical Report for the European Commission*, 2006, <<http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/eenee.pdf>> (28.07.2008), s. 1-2

³⁰ David-Pascal Dion, "The Lisbon Process: a European Odyssey", *European Journal of Education*, Vol. 40, No. 3, 2005, s.300

³¹ Georges Heinrich, Vincent Hildebrand, "Returns to Education in the European Union: A Reassessment From Comparative Data", *European Journal of Education*, Vol. 40, No. 1, 2005, s.13

³² Dion, *op. cit.*, s.300-301

³³ Heinrich ve Hildebrand, *op. cit.*, s.13

“Dünyanın en dinamik ve rekabetçi bilgi ekonomisi” olmanın yolunun eğitimden geçtiği fikrinin genel kabul görmesiyle birlikte AB kurumlarının eğitim alanına olan ilgisi önceki dönemlerde hiç rastlamadığımız kadar arttı. Bu durum AB ile üye devletler arasındaki bu alanla ilgili ilişkileri düzenleyen genel ilkelerin bazı değişikliklere uğramasına yol açtı. 2000’li yıllara kadar AB’nin üye devletlerin izleyeceği eğitim politikalarıyla ilgili bağlayıcı düzenlemeler yapması, bunlar üzerinde bir izleme veya kontrol mekanizması kurması söz konusu değildi. Lizbon Stratejisiyle birlikte “Açık Koordinasyon Metodu” (*Open Method of Coordination* - OMC) adı verilen yeni bir genel ilke geliştirilmiştir.³⁴ Buna göre eğitim sistemlerinin düzenlenmesi, finansmanı ve yönetilmesiyle ilgili yetki ve sorumluluklar yine üye devletlere bırakılıyor. Fakat bundan sonra AB kurumları Lizbon Stratejisi kapsamında yapılması gereken reformların gerçekleştirilebilmesi için ortak hedefler belirleyecek, üye devletlerin düzenleme ve uygulamalarını izleyecek ve bir devlet tarafından geliştirilen olumlu ve etkin uygulamaların diğer devletler tarafından öğrenilip örnek alınması için çalışmalarında bulunacaktır. Böylelikle üye devletler arasında gerçek bir işbirliği ve koordinasyon sağlanacaktır.³⁵ AB belgesindeki ifadesiyle “bu metot ortak meselelerin ve hedeflerin belirlenmesine, iyi uygulamaların yaygınlaştırılmasına ve uygun [ölçme] araçları yardımıyla farklı Avrupa ülkelerinin elde ettiği sonuçları birbirleriyle ve dünyanın geri kalanıyla karşılaştırarak ilerlemelerin değerlendirilmesine dayanmaktadır”.³⁶

“Açık koordinasyon metodu” AB kurumlarına üye devletlerin reform uygulamalarını kontrol etmeleri için zorlayıcı yetkiler vermese de, her devletin performansının izlenmesi ve belirli periyotlarla kamuoyuna açıklanması suretiyle hükümetler üzerinde baskı oluşturmayı öngörüyor.³⁷ Bu düzenlemenin altında yatan yaklaşıma göre ülkelerarası bir işbirliği olmadan Lizbon Stratejisiyle çizilen eğitim alanındaki hedeflere ulaşılması oldukça zordur. Ayrıca Avrupa ülkelerinin karşı karşıya kaldığı sorunlar birbirine benzemektedir. Bu yüzden her ne kadar devletler eğitim sistemleriyle ilgili egemenlik haklarını korusalar da bu alandaki düzenlemelerini artık birbirlerini daha iyi tanıyarak, örnek alarak, işbirliği ve eşgüdüm içerisinde yapmalıdırlar.³⁸

³⁴ “Açık Koordinasyon Metodu” sadece eğitim alanında değil, Lizbon Stratejisini ilgilendiren istihdam politikaları, Ar-Ge ve bilimsel araştırma gibi diğer alanlarda da uygulanmaktadır.

³⁵ Programme de travail., *op. cit.*, s. 5-6; **La nouvelle génération de programmes communautaires d’éducation et de formation post 2006, Communication de la Commission**, Commission des Communautés Européennes, 2004, <http://europa.eu.int/eur-lex/fr/com/cnc/2004/com2004_0156fr01.pdf>, (06.04.2006), s. 8.

³⁶ Programme de travail., *op. cit.*, s. 3.

³⁷ Kok, *op. cit.*, s. 48.

³⁸ **Les objectifs concrets futurs des systèmes d’éducation, Rapport de la Commission**, Commission des Communautés Européennes, 2001, <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/site/fr/com/2001/com2001_0059fr01.pdf>, (06.04.2006), s. 17.

Eğitim ve Öğretim 2010 Programı

Lizbon Stratejisi hedeflerine ulaşabilmek için yapılması gereken eğitim reformlarının yönlendirilmesi için Avrupa Komisyonu 2001 yılında “Eğitim Sistemlerinin Gelecekteki Somut Hedefleri” başlıklı bir rapor hazırladı³⁹. 2002 yılında ise bu rapor doğrultusunda “Avrupa Eğitim ve Öğretim Sistemlerinin Hedeflerinin Takip Edilmesine Dair Detaylı Çalışma Programı” hazırlandı.⁴⁰ Bu program AB Konseyi tarafından onaylanıp AB Resmi Gazetesi’nde yayınlanarak hukuki bir metin haline getirildi. 2010 yılında ulaşılması gereken hedefler içerdiği için genellikle “Eğitim ve Öğretim 2010” ismiyle anılan bu program Lizbon Stratejisinin eğitim alanındaki hedef ve politikalarının temel çerçevesini oluşturmaktadır.

Bu programa göre AB ülkeleri 2010 yılına kadar şu beş “iddialı ama gerçekçi” hedefi yakalamış olmalıdır:

- Eğitim ve öğretim kalitesi en yüksek seviyeye taşınmalı ve Avrupa, eğitim kurumları ve sistemlerinin kalitesi ve değeriyle dünyaca kabul edilen bir referans haline gelmelidir.

- AB vatandaşlarının bir ülkenin eğitim kurumlarından diğerlerine geçebilmeleri ve onların çeşitliliğinden yararlanabilmeleri için Avrupa’daki eğitim ve öğretim sistemleri birbiriyle yeterince uyumlu olmalıdır.

- AB’nin neresinde olursa olsun bilgi, yeterlilik ve uzmanlık sahibi kişiler bunları Birliğin her ülkesinde fiili olarak kabul ettirebilmelidirler.

- Her yaştaki Avrupalılar yaşam boyu öğrenme imkânlarından yararlanabilmelidir.

- Avrupa dünyanın tüm diğer bölgeleriyle işbirliğine açık olmalı ve dünyada üniversite öğrencilerinin, araştırmacıların ve akademisyenlerin en çok tercih ettiği yer haline gelmelidir.⁴¹

Bu amaçlara ulaşabilmek için Eğitim ve Öğretim 2010 Çalışma Programı üç “stratejik hedef” ve bunlara bağlı on üç alt hedef öngörüyor:⁴²

1. “AB’deki eğitim ve öğretim sistemlerinin kalitesinin ve etkinliğinin iyileştirmesi” birinci stratejik hedef olarak belirlendi. Buna bağlı olarak beş alt hedef sayılıyor:

1.1. İlk olarak, öğretmenlerin ve eğitimcilerin formasyonunun iyileştirilmesi eğitimin kalitesinin artırılmasının temel koşullarından birisi olarak tanımlanıyor. Buna göre bilgi toplumunun oluşturulabilmesi, ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanabilmesi için bilgiye ulaşmada anahtar rolü oynayacak kaliteli ve motivasyonlu bir eğitim personeline sahip olmak kaçınılmaz bir zorunluluktur. Özellikle AB

³⁹ İngilizce versiyonu için bakınız:

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0059:FIN:EN:PDF>>

⁴⁰ İngilizce versiyonu için bakınız:

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2002:142:0001:0022:EN:PDF>>

⁴¹ Programme de travail., op. cit., s. 3

⁴² *Ibid.*, s. 7-17

ülkelerinde nüfusun yaşlanmasına bağlı olarak çok sayıda öğretmenin emekliye ayrılmasıyla ortaya çıkabilecek öğretmen açığının kapatılabilmesi için önlemler şimdiden alınmalıdır.

1.2. “Bilgi toplumu için gerekli temel yeterliliklerin geliştirilmesi”: Buna göre okulda tüm çocuklara öğretilecek “okuma, yazma, sayma” gibi “geleneksel temel yeterliliklerin” yanında “bilgi teknolojilerini kullanma”, “öğrenmeyi öğrenme”, “girişimcilik ruhu”, “yabancı dil” gibi yeni temel yeterlilikler geliştirilmelidir.

1.3. Bütün öğrencilerin bilişim ve iletişim teknolojilerine yeterli derecede ulaşmasını sağlanması: Bunun için bir yandan, tüm okullar en kısa zamanda yeterli derecede bilgisayar, İnternet, diğer bilişim aygıtlarıyla ve gerekli uygun eğitim programlarıyla donatılmalıdır. Öte yandan bilişim teknolojisinin eğitim alanında getirdiği yeni metotların daha etkin ve yaygın kullanılması için çalışmalar yapılmalıdır.

1.4. Matematik, fen ve teknik bilimler alanlarında öğrenci sayısını arttırma, öğrencileri bu branşlarda araştırmacılık mesleğine yönlendirme ve bu alanlarda yeterli sayıda kaliteli öğretmen yetiştirilmesi.

1.5. Eğitime ayrılan mali kaynakların arttırılması ve bunların verimli bir şekilde kullanılmasının sağlanması.

2. Çalışma Programının belirlediği ikinci stratejik hedef Avrupa ülkelerindeki tüm vatandaşların eğitim sistemine dâhil olmalarının sağlanmasını ve bunun için eğitim kurumlarına giriş ve yararlanma koşullarının kolaylaştırılmasını öngörüyor. Böylelikle bir yandan toplumun zengin ve fakir tüm kesimlerine kaliteli eğitim imkânının sağlanmasıyla sosyal adalet ve toplumsal uyumun elde edilmesi amaçlanırken, öte yandan tüm halkın genel eğitim seviyesinin arttırılması güçlü bir bilgi ekonomisinin kurulmasının temel şartlarından birisi olarak değerlendiriliyor. Program bu stratejik hedefe bağlı olarak üç alt hedef tanımlıyor:

2.1. Halkın tüm kesimlerinin kaliteli eğitim imkânına ulaşmasını teşvik etmek için eğitim kurumlarına giriş şartları kolaylaştırılmalı ve eğitim süreci boyunca bir alandan diğerine geçişin önündeki engeller kaldırılmalıdır.

2.2. Eğitim programlarının daha cazip ve çekici hale getirilmesi ve bireylerin bunlardan elde edecekleri faydaların kamuoyuna iyi bir şekilde açıklanması yoluyla tüm vatandaşların hayatları boyunca eğitim programlarına karşı duyacakları ilgi arttırılmalıdır. Program bu hedef kapsamında yükseköğretim yapmayan 18-24 yaş arası gençlerin sayısının 2010 yılına kadar yarıya düşürülmesini öngörüyor.

2.3. Tüm bireylerin iyi bir demokrasi eğitimi alması sağlanmalıdır. Ayrıca eğitimden yararlanma konusunda fırsat eşitliği sağlanmalı ve eğitim olanaklarından yeterince yararlanamayan toplum kesimleri desteklenmelidir.

3. Son olarak, üçüncü stratejik hedef eğitim sistemlerinin ve kurumlarının kendi içlerine kapalı yapılarından tamamiyle kurtulup dış dünyaya açılmalarını öngörüyor. Bu hedefin altında da beş hedef gösteriliyor:

3.1. Eğitim kurumları ile iş ve çalışma hayatı, araştırma kurumları ve genel olarak toplumun tüm kurumları ve kesimleri arasındaki iletişim ve işbirliği güçlendirilmelidir.

3.2. Öğrencilerde “girişimcilik ruhu”nun oluşmasını teşvik edecek düzenlemeler yapılmalıdır.

3.3. Yabancı dil öğretimi iyileştirilmelidir.

3.4. AB ülkeleri arasında öğrenci, öğretmen ve araştırmacı değişimi ve dolaşımı daha da geliştirilmelidir. Ayrıca dünyanın diğer bölgelerinden Avrupa’ya öğrenci ve araştırmacı gelmesinin teşvik edilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

3.5. Özellikle yükseköğretim seviyesinde eğitim sistemlerinin birbiriyle olan uyumu ve bir ülkede alınan eğitimin diğer ülkelerde de tanınması için oluşturulan mekanizmalar daha da geliştirilmelidir.

Bu genel hedeflerin dışında, Birlik ülkelerinin politika ve reformları için daha somut hedefler göstermek, uygulamaları izlemek ve değerlendirebilmek için Avrupa Komisyonu tarafından “referans kriterleri” (*benchmarks*) oluşturuldu. İlk olarak 2002 yılı sonlarında hazırlanan ve daha sonra bazı değişikliklere uğrayarak 2007 yılında son şekli verilen bu kriterler beş alanda 2010 yılına kadar ulaşılması gereken somut hedefler öngörüyor:

1. Okulunu bitirmeden terk eden gençlerin oranı % 10’a indirilmeli.

2. Öğrencilerin okuma becerileriyle ilgili başarısızlıkları en azından % 20 oranında azaltılmalı.

3. Gençler arasında ortaöğretimi tamamlamış olanların oranı en az % 85’e çıkarılmalı.

4. Matematik, fen ve teknoloji alanlarında üniversite mezunlarının sayısı en az %15 arttırılmalı ve bu alanlarda kadın ve erkek sayıları arasındaki eşitsizlik azaltılmalı.

5. Yetişkinler arasında “yaşam boyu öğrenme” programlarına katılım oranı % 12,5’e ulaşmalı.⁴³

Eğitim ve Öğretim 2010 Programının eğitimin sadece ekonomik kalkınma ve teknolojik gelişme ile ilgili boyutlarıyla sınırlı olmayıp, son derece kapsamlı konuları ilgilendirdiğini görüyoruz. Başka bir deyişle Program yalnızca Lizbon Stratejisi bağlamında kalmayıp, bir anlamda AB eğitim politikaları için genel bir çerçeve oluşturmaktadır. Ancak bu genel çerçeve Lizbon Stratejisi yaklaşımı ve hedefleri doğrultusunda çizilmektedir.

Programda toplumun genel eğitim seviyesinin yükseltilmesine önemli bir vurgunun olduğunu görüyoruz. Okulu terk oranlarının düşürülmesi, okuma gibi temel

⁴³ Un cadre cohérent d'indicateurs et de critères de référence pour le suivi des progrès accomplis vers les objectifs de Lisbonne dans le domaine de l'éducation et de la formation, Communication de la Commission, Commission des Communautés européennes, 2007, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0061:FIN:FR:PDF>>, (08.09.2008), s. 10.

becerilerde başarısızlıkların azaltılması, ortaöğretimin kitleselleştirilmesi, yükseköğretim daha da yaygınlaştırılması, hayat boyu öğrenmenin geliştirilmesi gibi hedefler ön plana çıkmaktadır. Çünkü ekonomi ve teknolojiadaki değişim ve dönüşümlere adapte olabilecek asgari yeterliliklere sahip bir işgücüne sahip olma zorunluluğu sadece üst düzey çalışanlar için değil, tüm bireyler için yeterli bir eğitimi kaçınılmaz hale getirmektedir.

Öte yandan eğitimin niteliği açısından da, eğitim sistemlerinin ekonomik büyüme ve teknolojik gelişmeyi destekleyebilecek yapı ve kapasiteye ulaşmasını hedefleyen bir değişim planlanıyor. Bu bağlamda matematik, fen ve teknoloji alanlarında eğitim gören gençlerin sayısının artırılması, üniversitelerin dünyaya açılması, gençlere “girişimcilik ruhu”nun aşılması, yabancı dil öğretiminin iyileştirilmesi, eğitim ve öğretimde bilişim teknolojilerinin kullanımının yaygınlaştırılması gibi hedefler öngörülmüyor.

Ayrıca, AB'nin eğitimle ilgili politikalarında eskiden beri yer alan bazı hususların Lizbon Stratejisi çerçevesinde yeniden altının çizildiğini görüyoruz. Bunlar arasında üye ülkelerin eğitim sistemlerinin birbiriyle uyumlu hale getirilmesi, öğrenci, öğretmen ve araştırmacı değişimi ve dolaşımı geliştirilmesi, demokrasi eğitimi, eğitimde fırsat eşitliği ve sosyal adalet gibi konuları sayabiliriz.

2005'te uygulamaya konulan “Yenilenmiş Lizbon Stratejisi” eğitim alanındaki hedeflerle ilgili bazı yenilikler getirse de, Eğitim ve Öğretim 2010 Çalışma Programında önemli bir değişiklik öngörmüyor ve bu programın uygulanmasına devam edilmesini özellikle vurguluyor.⁴⁴ 2005 sonrasında, Lizbon Stratejisiyle ilgili diğer konularda olduğu gibi eğitim alanında da, yeni düzenlemeler yapmak ve hedefler belirlemek yerine, uygulamaya öncelik verme ve bununla ilgili sorunlar üzerinde yoğunlaşma yaklaşımı ağırlık kazandı. Bu çerçevede üye devletlerin Çalışma Programı hedefleri doğrultusunda ulusal programlar hazırlamaları ve bu programın uygulanmasını ulusal düzeyde koordine edecek bir mekanizmayı oluşturmaları öngörüldü.⁴⁵ 2007 sonu itibarıyla üye ülkelerin çoğunluğunda bu doğrultudaki düzenlemeler uygulamaya sokulmuştur⁴⁶.

⁴⁴ **Moderniser l'éducation et la formation : une contribution essentielle à la prospérité et à la cohésion sociale en Europe, Communication de la Commission, Commission des Communautés européennes,** 2005, <http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/progressreport06_fr.pdf>, (06.04.2006), s. 3

⁴⁵ *Ibid.* s. 13

⁴⁶ **L'éducation et la formation tout au long de la vie au service de la connaissance, de la créativité et de l'innovation, Projet de rapport, Conseil de l'Union Européenne,** 2008, <http://ec.europa.eu/education/pdf/doc66_fr.pdf>, (26.07.2008), s. 20

*Uygulama ve Sonuçlar*⁴⁷

Eğitim alanında yapılacak reformların kısa vadede meyvelerini vermesini beklemek gerçekçi olmayacağı için, 2002'den 2008'e altı yıl içinde ortaya çıkan sonuçlara bakıp Eğitim ve Öğretim 2010 Çalışma Programının genel bir başarı veya başarısızlığından bahsetmek doğru olmaz. Ancak yapılan düzenlemeler ve ortaya çıkan sonuçlar programın genel gidişatı üzerine bize bir şeyler öğretebilir. Avrupa Komisyonu her yıl Lizbon Stratejisi kapsamında eğitim alanıyla ilgili üye ülkelerin gösterdikleri gelişmeyi değerlendiren bir rapor yayınlamaktadır. Yukarıda incelediğimiz hedefler ve referans kriterleri çerçevesinde hazırlanan raporlar hem genel olarak AB, hem de tek tek üye ülkeler için oldukça ayrıntılı ve kapsamlı değerlendirmeler içeriyor.

AB ülkelerinde eğitim kalitesi genel olarak değerlendirildiğinde dünyada bu alanda en önde gelen ülkeler grubunda olduğu görülüyor. Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın hazırladığı eğitim indeksinde AB ülkelerinin ortalaması Avusturya, ABD, Güney Kore, Kanada gibi ülkeleri az bir farkla takip ediyor⁴⁸. Bu durum genel olarak olumlu bir tablo oluştursa da, Lizbon Stratejisi kapsamında belirlenen hedefler göz önüne alındığında 2000'den bugüne diğer gelişmiş ülkelere göre fark edilebilir bir kıvrımdan yoksun olmadığını belirtmek gerekir.

Eğitim alanında AB tarafından somut ölçüt olarak belirlenen beş referans kriteri (*benchmarks*) açısından üye ülkelerinin genel performansı değerlendirildiğinde, sadece "matematik, fen ve teknoloji alanlarında üniversite mezunlarının sayısının en az %15 artırılması" konusunda hedefin üstünde bir sonuca ulaşıldı. AB genelinde 2000-2006 yılları arasında bu alanlardaki üniversite mezunu sayısı yıllık ortalama olarak % 4,4 artarak 2005 yılında 2010 için öngörülen seviyeye geldi. Ancak bu konuda kadın ve erkekler arasındaki eşitsizliğin azaltılmasında önemli bir gelişme sağlanamadı. AB genelinde matematik, fen ve teknoloji alanlarında üniversite mezunlarının arasında kadınların oranı 2000-2006 arasında az bir artışla % 30,7'den % 31,6'ya yükseldi.⁴⁹

Diğer dört referans kriterinde sonuçlar hedefin altında kalmaktadır. Bunlar arasında en iyi gelişme yetişkinlerin "yaşam boyu öğrenme" programlarına katılımı konusunda gerçekleşti. 25-64 yaş grubundaki bireyler arasında "yaşam boyu öğrenme" programlarına katılım oranı AB genelinde 2000-2007 yılları arasında % 7,1 'den % 9,7'e yükselerek 2010 için öngörülen % 12,5 hedefine yakın sayılabilecek bir düzeye geldi.⁵⁰ Ancak bu gelişmenin bir kısmı reel olmayıp, bazı üye ülkelerde hesaplama

⁴⁷ Uygulama ve sonuçları değerlendirmek için kullandığımız AB raporlarında istatistiksel hesaplamalar 27 üye ülke üzerinden yapılmaktadır. Örneğin 2000 yılına ait bir istatistik gösterge hesaplanırken o tarihte üye olsun veya olmasın 27 üye ülkenin tümünün verileri kullanılmaktadır. Dolayısıyla mesela 2000 ile 2007 yılı AB ortalaması karşılaştırıldığında yeni üye ülkelerin katılmasından kaynaklanabilecek yanıltıcı faktörler ortadan kalkmış oluyor.

⁴⁸ **Progress towards the Lisbon objectives in education and training, Indicators and benchmarks 2008, Commission Staff Working Document, Commission of the European Communities,** <http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/progress08/report_en.pdf> (26.07.2008), s.17

⁴⁹ Progress towards., 2008, **op. cit.**, s. 71-74

⁵⁰ **Ibid.**, s. 25

metodunun değiştirilmesinden kaynaklanıyor.⁵¹ Ayrıca üye ülkeler arasında yaşam boyu öğrenmeye katılım konusunda çok önemli farklılıklar var. 2007 yılı itibariyle İngiltere, İsveç, Norveç ve Danimarka'da katılım oranı AB ortalamasının çok üzerinde seyrederken (%20-30 arası), aralarında Almanya, Fransa, İtalya'nın da bulunduğu 18 üye ülkede bu oran % 8'in altında (Türkiye % 1,5)⁵². Dolayısıyla yaşam boyu öğrenmenin geliştirilmesi konusunda henüz istenilen noktaya gelineemediği bariz bir gerçek.

Diğer bir referans kriteri olan eğitimini yarım bırakan gençlerin sayısının azaltılması hususunda gelişme sağlansa da hedeflenen seviyenin altında kalmıştır. 18-24 yaş grubundaki bireyler arasında ortaöğretimin birinci kademesinden (ortaokuldan) sonra hiçbir eğitim veya öğretim programı takip etmeyenlerin oranı 2000-2007 arasında AB genelinde % 17,6'dan % 14,8'e geriledi (2010 için hedef % 10). Bu konuda da AB ülkeleri arasında önemli farklılıklar görüyoruz. Slovenya, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya gibi bazı eski Doğu Bloğu ülkeleri bu alanda en iyi duruma sahip ülkelerdir (% 8'in altında). Buna karşılık İspanya, Portekiz ve Malta'da bu oran % 30'un üzerinde (Türkiye % 47,6).⁵³ Ancak birkaç ülke dışında bu alanda yavaş da olsa düzenli bir iyileşme görülüyor.⁵⁴ Bu alanla ilgili bir başka kriter olan ortaöğretimi tamamlama konusunda daha sınırlı gelişmenin olduğunu görüyoruz. AB genelinde 2000 yılında % 76,6 olan 20-24 yaş grubunda ortaöğretimi bitirme oranı 2007'de % 78,1'e yükseldi (2010 hedefi % 85).⁵⁵ Yine de diğer gelişmiş ülkelerle kıyasladığımızda, eğitim yaşındaki bireylerin öğretime katılmaları açısından AB'nin ortalama seviyesinin iyi sayılabilecek bir düzeyde olduğu söylenebilir.⁵⁶

Lizbon Stratejisi kapsamında belirlenen beş referans kriteri içinde en kötü sonuçlar öğrencilerin okuma becerileriyle ilgili başarısızlıklarının azaltılması konusunda gerçekleşti. OECD tarafından düzenli olarak yapılan ve 15 yaş grubu öğrencilerinin farklı alanlardaki başarılarını değerlendiren PISA araştırması sonuçlarının kullanıldığı bu alanda, okuma becerisi yetersiz olan öğrenci oranı AB genelinde 2000 yılında % 21,3'ten 2006 yılında % 24,1'e yükseldi (2010 yılı hedefi % 17). AB ülkelerinin bu husustaki ortalama başarı düzeyi diğer gelişmiş ülkelere göre oldukça düşük. 2006 sonuçlarına göre başarısızlık oranı ABD'de % 17,9, Japonya'da % 18,4, G. Kore'de 5,8, Kanada'da % 11 ve Avustralya % 13,4 olarak gerçekleşti. AB ülkeleri içinde oldukça başarılı ülkeler var (örneğin Finlandiya % 4,8, İrlanda % 12,1, Estonya % 13,6). Ancak aralarında Almanya, Fransa, İspanya ve İtalya'nın da bulunduğu üyelerin çoğunluğunda bu oran % 20'nin üzerindedir (Türkiye % 32,2).⁵⁷

⁵¹ L'éducation et la formation., 2008, **op. cit.** s. 23

⁵² Progress towards., 2008, **op. cit.**, s. 26

⁵³ **Ibid.**, s. 117

⁵⁴ **Progress towards the Lisbon objectives in education and training, Indicators and benchmarks 2007, Commission Staff Working Document**, Commission of the European Communities, 2007, <http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/progress06/report_en.pdf>, (26.07.2008), s. 32

⁵⁵ Progress towards., 2008, **op. cit.**, s. 32

⁵⁶ **Ibid.**, s. 197

⁵⁷ **Ibid.**, s. 86-87

PISA araştırmasının fen ve matematik alanındaki sonuçlarına göre de AB'nin genel başarı düzeyi diğer gelişmiş ülkelerin gerisinde kalmaktadır. Okuma becerisi hususunda olduğu gibi, başta Finlandiya olmak üzere az sayıda bazı AB ülkelerinde öğrencilerin bu alanlarda dünyanın en başarılıları arasında oldukları görülüyor. Ancak üye ülkelerin büyük çoğunluğu ve İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, İspanya gibi AB'nin önde gelen ülkeleri G. Kore, Kanada, Japonya, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın gerisinde bulunuyor. Gelişmiş ülkeler içinde sadece ABD'nin başarı düzeyi AB ülkeleri ortalamasının altında kalıyor.⁵⁸

Yükseköğretime gelince, uluslararası düzeyde yapılan üniversite sıralamalarında AB ülkelerinin toplam başarısı oldukça iyi seviyededir. Jiao Tong Üniversitesi'nin (Çin) yaptığı dünyanın en iyi 500 üniversitesi sıralamasına 2007 yılında AB ülkelerinden toplam 197 üniversite girdi (ABD 166, Japonya 32). Ancak en iyi 100 ve en iyi 20 üniversite içinde ABD'den sırasıyla 54 ve 17 üniversite varken AB'den yalnızca sırasıyla 29 ve 2 üniversite yer aldı. Yani bu sıralamaya göre AB üniversitelerinin genel başarısı iyi bir düzeyde olsa da, çok üst düzey kalitede üniversiteler açısından ABD'nin oldukça gerisinde yer almaktadır.⁵⁹ ABD'nin bu konudaki üstünlüğü AB yetkililerini Amerikan yükseköğretim ve araştırma kurumlarını örnek alarak yeni bir kurum oluşturmaya kadar götürdü. Avrupa'da bilimsel araştırmalarda öncülük yapması amacıyla, 2008 başında AB bünyesinde Budapeşte'de kurulan *The European Institute of Innovation and Technology* (EIT) kurumu Amerikan MIT (The Massachusetts Institute of Technology) örnek alınarak yapılandırıldı.⁶⁰

AB genelinde üniversiteye devam eden öğrenci sayısında düzenli bir artış gözlemleniyor. 2000-2006 yılları arasında yükseköğretim öğrencilerinin sayısı yıllık ortalama % 2,8'lik bir artışla yaklaşık olarak 16 milyondan 19 milyona yükseldi. Ancak birçok ülkede bu artış son derece zayıf, hatta İspanya, Portekiz, Avusturya ve Bulgaristan'da azalma var.⁶¹ Çalışabilir nüfus (15-64 yaş grubu) içinde yükseköğretim yapanların oranı AB genelinde 2000 ile 2007 arasında % 17'den % 20,6'ya yükseldi. Artışa rağmen diğer gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında genel nüfus içinde yükseköğrenim yapma oranının oldukça düşük kaldığı gözleniyor. 2005 yılı sonuçlarına göre 25-64 yaş grubunda yükseköğrenim yapanların oranı AB genelinde % 23 olarak gerçekleşti. Bu oran ABD'de % 39, Japonya'da % 40, Avustralya ve G. Kore'de ise % 32'dir.⁶² Ülkeler bazında, bazı AB ülkelerinde bu oran % 30'u aşsa da hiç birinde ABD ve Japonya seviyesine ulaşmıyor.⁶³

Eğitim ve Öğretim 2010 Programında eğitime ayrılan mali kaynakların artırılması öngörülmüştü. AB ortalamasına bakıldığında bu konuda yavaş da olsa belirli bir ilerlemenin sağlandığı görülüyor. Eğitim alanında yapılan kamu harcamaları miktarı AB

⁵⁸ PISA (The Programme for International Student Assessment) araştırmasının sonuçları hakkında daha detaylı bilgi için bakınız: <http://www.pisa.oecd.org>

⁵⁹ Progress towards., 2008, **op. cit.**, s.64-65

⁶⁰ Geniş bilgi için bakınız : <http://ec.europa.eu/eit/>

⁶¹ Progress towards., 2008, **op. cit.**, s. 68

⁶² **Ibid.**, s. 143-146

⁶³ Progress towards., 2007, **op. cit.**, s. 184

genelinde 2000 ile 2005 arasında cari olarak yıllık ortalama % 4,4 oranında arttı. Aynı dönemde bu harcamaların GSYH'ya oranı % 4,86'dan % 5,07'e yükseldi. Üye ülkeler içerisinde eğitime en fazla kaynağı Danimarka, İsveç, G. Kıbrıs ve Finlandiya ayırıyor. Bu ülkelerde eğitime harcanan kamu harcamalarının GSYH'ya oranı % 6 - % 8 arasında. Buna karşılık Yunanistan, Estonya ve Romanya'da bu oran % 4'ün altındadır (Türkiye'nin 2004 yılı rakamı % 4,05).⁶⁴

Eğitim alanındaki kamu harcamalarının GSYH'ya oranı bakımından AB ülkeleri ortalamasının (2005 için % 5,07), ABD (% 4,8) ve Japonya'ya (% 3,5) göre daha iyi olduğu görülüyor. Ancak eğitime ayrılan özel sektör kaynakları açısından AB bu iki ülkenin çok gerisinde kalıyor. 2005 yılı rakamlarına göre toplam eğitim harcamaları içinde özel sektör payı AB genelinde % 12,4 iken ABD ve Japonya'da bu oran sırasıyla % 33 ve % 31 civarındadır.⁶⁵

AB'nin eğitim alanında 2000-2007 yılları arasında gösterdiği performans ülkeler bazında değerlendirildiğinde, yukarıda da pek çok örnekte çarpıcı bir şekilde görüldüğü gibi üye ülkeler arasındaki önemli farklılık ve dengesizliklerin olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum Lizbon Stratejisinin eğitim alanındaki gelişmeler üzerindeki etkisini ölçmek için bize önemli ipuçları sağlıyor. Lizbon Stratejisinin amacı AB genelinde ekonomik ve teknolojik gelişmenin sağlanabilmesi için bütün üyelerin ortak bir vizyon doğrultusunda ortak ana hedefler üzerinde çalışmasını sağlamaktır. Eğitim ve Öğretim 2010 Programı üye ülkelerin önüne bazı hedefler koyarak onları teşvik etmek için olduğu kadar, aralarındaki eşgüdüm ve işbirliği sağlamak amacıyla hazırlandı. Ancak üye ülkeler arasında ortaya çıkan önemli farklılıklar, meydana gelen iyileşme ve gelişmelerin Lizbon Stratejisinin yarattığı ivmeden çok, ülkelerin kendi iç dinamiklerine bağlı olarak ortaya çıktığını gösteriyor. Yani Lizbon Stratejisinin üye ülkeleri ortak bir program etrafında ortak hedeflere yönelmelerini sağlama konusunda yeterince başarılı olduğunu söylemek oldukça zor.

AB raporlarında göz önüne alınan göstergeler ve veriler ışığında genel bir değerlendirme yapıldığında en iyi performansı gösteren ülkelerin Finlandiya, İsveç, Danimarka ve İrlanda gibi Kuzey Avrupa ülkeleri olduğu görülüyor. Almanya, Fransa, İtalya, İspanya gibi Birliğin büyük çaplı devletleri ise birçok konuda oldukça gerilerde kalıyorlar.

Zannedilenin aksine, üye ülkeler arasındaki farklılıklar temelde, eski AB üyesi gelişmiş Batı Avrupa ülkeleri ile 2000'li yıllarda Birliğe katılan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında ortaya çıkmıyor. Yeni üye ülkelerin bazıları pek çok alanda oldukça iyi performans göstermektedirler. Lizbon Stratejisi çerçevesinde belirlenen beş referans kriterine göre yapılan genel değerlendirmede Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Litvanya ve Macaristan'ın seviyesi AB ortalamasının üzerindedir. Bu ülkeler bazı alanlarda en iyi performansı gösteren ilk üç üye arasına giriyor.⁶⁶ Okuma, matematik ve fen alanında öğrenci bilgi ve becerilerini ölçen PISA araştırmasının

⁶⁴ Progress towards., 2008, *op. cit.*, s. 153-155

⁶⁵ *Ibid.*, s. 155-156

⁶⁶ *Ibid.*, s. 11-16

sonuçlarına göre de, bu ülkelerin bazıları AB ortalamasının üzerinde bir eğitim kalitesine sahiptirler⁶⁷. Fakat bazı alanlarda yeni üye ülkelerin AB-15'e göre oldukça düşük bir gelişme düzeyinde kaldığı görülüyor. Örneğin dünyanın en iyi 500 üniversitesi sıralamasına giren 197 AB üniversitesinden sadece 6'sı yeni üye ülkelerde bulunuyor.⁶⁸

Türkiye'nin durumuna gelince, değerlendirmeye alınan konuların neredeyse hepsinde maalesef en son sıralardan birisini işgal ediyor. Ancak ümit verici bir nokta var. Türkiye önceki yıllara göre durumunu iyileştirmektedir ve birçok alanda en hızlı gelişme gösteren ülkeler arasında bulunmaktadır. Beş referans kriterine göre yapılan genel değerlendirmede Türkiye AB üye ve aday ülkeleri içerisinde en hızlı ilerleme gösteren 5. ülkedir.⁶⁹ Kapatmamız gereken mesafenin büyüklüğü göz önüne alındığında, gösterilen gelişmenin daha da artırılarak devam ettirilmesi ülkemiz için hayati bir zorunluluktur.

Sonuç

2010 hedefine az bir zaman kala, Lizbon Stratejisinin başarısının hedeflenenin çok altında gerçekleşeceği neredeyse kesin olarak ortaya çıktı. Yani AB'nin 2010 yılında "dünyanın en dinamik ve en rekabetçi bilgi ekonomisi" haline gelmesi kesinlikle söz konusu değil. Ana hedefler konusunda AB genelinde yeterli bir ilerleme sağlanamadı. Finlandiya, İsveç, Danimarka gibi birkaç ülke hedefi çoktan aşmış olsa bile, üyelerin büyük çoğunluğu özellikle de Almanya, Fransa, İtalya gibi AB'nin ağır topları 2000'nin başındaki seviyelerde geziniyorlar. Bu açıdan değerlendirildiğinde Stratejinin hayal kırıklığıyla sonuçlandığından kuşku yok.

Fakat meseleye sadece bu açıdan bakmak oldukça dar ve yetersiz bir değerlendirme olur. Her şeye rağmen Lizbon Stratejisi AB bütünleşmesi sürecinde önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. 2000'e kadar, bilimsel ve teknolojik gelişme, eğitim ve bunlarla bağlantılı olarak ekonomik büyüme ve istihdamın iyileştirmesi konularında AB ortak politikaları son derece sınırlı bir alanı kapsamaktaydı. Lizbon Stratejisiyle birlikte bu alanlarda ilk kez kapsamlı bir ortak vizyon ve program geliştirildi. AB kurumlarının bu konularda rolleri, yetki ve sorumlulukları değişim sürecine girdi. Bu konuların ekonomik büyüme ve refah düzeyinin iyileştirilmesi üzerindeki hayati rolleri göz önüne alındığında, AB bütünleşmesinin bu alanlarda derinleştirilmesi başlı başına önemli bir gelişme olarak ortaya çıkmaktadır.

Lizbon Stratejisi devam eden bir süreçtir ve 2010 sonrasında başka bir isim altında da olsa devam edecektir.⁷⁰ Dünyanın gittiği istikamet AB ülkelerine başka bir seçenek

⁶⁷ *Ibid.*, s. 91

⁶⁸ *Ibid.*, s. 65

⁶⁹ *Ibid.*, s. 11

⁷⁰ 2008 başında AB Konseyi Avrupa Komisyonu'ndan 2010 sonrası Lizbon Stratejisinin geleceği için çalışmalarına başlamasını istedi. Bazı üye ülkelerde bu konuda yeni fikir ve projeler geliştirilmeye başlanmıştır. Fransız hükümeti nisan 2008'de "Euromonde 2015" ("Euroworld

bırakmıyor. Üye ülkelerin küreselleşen dünyadaki ekonomik ve teknolojik değişime ayak uydurabilmeleri bir ölçüde Lizbon Stratejisi çerçevesinde geliştirecekleri işbirliği ve eşgüdümüne bağlı olacaktır. Bu bağlamda eğitim konusu önümüzdeki yıllarda da AB'nin gündeminde kalacaktır.

Lizbon Stratejisi pek çok alanda AB ile üye devletler arasındaki yetki ve sorumluluk paylaşımının yeniden düzenlenmesini ve üye devletler arasında gerçek bir koordinasyon ve işbirliğinin hayata geçirilmesini gerektirmektedir. Günümüze kadar gelen süreçte bu konuda bazı gelişmeler olsa da, etkin bir mekanizmanın kurulması henüz sağlanamamıştır. Bu amaçla geliştirilen Açık Koordinasyon Metodu istenilen neticeyi vermemiştir. Stratejinin başarıya ulaşması ortaya konulan hedeflerin büyüklüğüyle orantılı yapısal reformların gerçekleşmesine bağlıdır. Ancak AB'nin henüz içinden çıkamadığı Anayasa krizi pek çok alanda olduğu gibi, bu konuda yeni adımların atılmasını geciktirmektedir.